

PROSTOR

Monika MacDonagh-Pajerová

**VEZMĚTE
S SEBOU
KVĚTINU!**

Deníky a vzpomínky z let 1980–1990

Monika MacDonagh-Pajerová
Veďte s sebou květinu!
Deníky a vzpomínky z let 1980-1990

Monika MacDonagh-Pajerová

VEZMĚTE S SEBOU KVĚTINU!

Deníky a vzpomínky z let 1980-1990

PROSTOR | PRAHA | 2014

Věnováno mým dětem, Emičce a Tomíkovi

© Monika MacDonagh-Pajerová, 2014

© PROSTOR, 2014

ISBN 978-80-7260-309-1

OBSAH

<i>Úvodem [Jan Šulc]</i>	//	11
<i>Proč se vracet k deníkům?</i>	//	13
1980		
<i>Rok, kdy všichni odešli</i>	//	28
1981		
<i>Navždy zpátky</i>	//	53
1982		
<i>Rodina v rozkladu</i>	//	65
1983		
<i>Kam dál?</i>	//	74
1984		
<i>Na filozofickou fakultu</i>	//	80
1985		
<i>Zbyly obaly z kytěk na peronu</i>	//	90
1986		
<i>Takový hudební ro(c)k</i>	//	98
1987		
<i>Deprese ze svobody - do Švédska</i>	//	117
1988		
<i>Moje Emička - na cestě k listopadu</i>	//	151
1989		
<i>Rok zázraků</i>	//	184
1990		
<i>Francie, skok do neznáma</i>	//	275
<i>Poděkování</i>	//	281
<i>Jmenný rejstřík</i>	//	282

Úvodem

[JAN ŠULC]

Každá generace má životní zkušenost, kterou jen velice těžko sdílí s generacemi novými. Vnitřní prožitek a pod kůží cítěnou atmosféru doby lze jen obtížně vyčíst z prací historiků či z toho, co z uplynulé doby zbylo – fotografií, tiskovin, televizních či rozhlasových záznamů. I zkušenost studentské generace roku 1989 se po čtvrtstoletí stala zkušeností historickou – a myslím, že právě to vedlo mou spolužačku Moniku k tomu, že se rozhodla literárně zpracovat a zveřejnit své deníkové záznamy z osmdesátých let. V nich je zachycena atmosféra tehdejší doby, chování lidí i životní dilemata, která museli řešit.

Snad právě v deníku, žánru nejintimnějším, se lze se vzdálenou dobou setkat nejbezprostředněji. Musíme mít přitom na paměti, že osobní i generační výpověď spjatá s významnými historickými zlomy může mít podoby velmi různé: románu (*Mámení po převratu* Edmonda Konráda, *Zbabělci* Josefa Škvoreckého, *Nezvěstný* Egona Hostovského, *Život je jinde* Milana Kundery, *Motáky nezvěstnému* Karla Pecky, *Loutky boží* Zbyňka Benýška), souboru publicistických článků (*Třásničky dějinných dnů* Richarda Weinerja), novely (Škvoreckého *Konec nylonového věku*, *To, co se sem nehodí* Jaroslava Jeronýma Neduhy), básnické skladby (*Zahradníckovo Znamení moci*, *Vokolkovo Hic iacet*), povídkového souboru (*Má veselá jitra* Ivana Klímy) či právě deníkových záznamů (*Deník* Otty Wolfa, *Celý život* Jana Zábrany, *Otevřený deník* Jana Vladislava).

Monika si své deníky vedla od roku 1980, tedy v době, kdy se jí situace u nás jevila jako zvláště beznadějná – čestní a stateční lidé byli pronásledováni, vězněni a nuceni k vystěhování ze země. K zpracování svých zápisků se odhodlala před třemi lety, v době, kdy zemřelo v krátké době po sobě několik z nich. Byli to muži a ženy, jež byli po dobu více než třiceti let vzory občanské odpovědnosti nejen pro Moniku, ale i pro mnoho jejích vrstevníků. A Monika jako by chtěla v náhlém okamžiku bolesti provždy zachytit svou křehkou vzpomínku na ty, kteří se nikdy nevzdali svého snu o svobodě – na Jiřího

Němce, Stanislavu Karáskovou, Jiřího Dienstbiera, Věru Jirousovou a další.

Není pochyb o tom, že smrtí Ivana M. Jirouse, Jiřího Gruši a Václava Havla v roce 2011 se v české společnosti cosi navždy symbolicky uzavřelo. Byla by však velká chyba chápat jejich životní dílo jen jako cosi již navždy patřícího do minulosti. Všichni tři byli příkladem toho, že něco dobrého a cenného veřejně pro svou obec dělat má smysl vždy, i v situaci, která se může jevit jako na první pohled zcela beznadějná. To je to hlavní, co se mohou od Václava Havla a jeho přátel učit i dnešní děti studentů z roku 1989.

Po velkém vzepětí nadějí a citů se u nás často vracíme z veřejného prostoru zpět do svého světa soukromého. Je při tom dobré vědět, že v naší zemi žili a žijí i lidé, kterým není jedno, co se kolem nich děje, a nebojí se ze svého soukromí vystoupit. A že je stále živá naděje, že vzácní lidé, které Monika ve svém literárně zpracovaném deníku zachycuje, budou mít své následovníky i v generaci svých vnuků.

Proč se vracet k deníkům?

15. července 2011 ve starém domě u Děčína

Je to dávno, co jsem se tady v malé dřevěné chalupě narodila. Na hranicích s Německem, uprostřed lesů a skal, svojí vyděšené mámě a popletenému tátovi. Bylo jim osmnáct let, protloukali se v pohraničí...

(Moje máma Olga Janovská /1947/, později Pajerová, později Sozanská, vystudovala biologii a pedagogiku na PaedF UK a psychologii na FF UK, dlouhá léta psycholožka v Poradně pro rodinu a manželství, později zakladatelka a ředitelka nadace Hestia - Národní dobrovolnické centrum.

Můj táta Otakar Pajer /1947/ vystudoval speciální pedagogiku na PaedF UK, ale celý život se profesionálně věnuje fotografii - hlavně krajiny, architektury, interiéru. Jako výtvarný redaktor Pressfota před rokem 1989 pomáhal publikovat Janu Reichovi, Zdenku Feyfarovi a dalším režimu nemilým výtvarníkům.)

Protože neměli peníze ani bydlení, byli rádi, že na jaře 1965 se štěstím odmaturovali na gymnáziu v Mělníku a na svoji vysněnou Prahu už museli zapomenout. Táta svázel dřevo v lese a schovával se před válkou, máma se starala o mě a o chalupu a o tátu a o jeho bratra Alana - ten totiž utekl za nimi. V létě a na podzim, když se do té barabizny nastěhovali, to mohlo být romantické.

Zima ale byla krutá. Mrazy strašné, závěje sněhu, pořád se jen štípalo dříví a přikládalo do velké pece a zase štípalo.... Byli všichni tři sestěhovaní v jedné místnosti v přízemí - a tam, pod jedním z velkých trámů, jsem se přes tátovo úpěnlivé „Olinko, spi, to bude dobré“ jednoho lednového rána mámě narodila.

Výhled z naší vesnice do krajiny v Německu.
Foto rodinný archiv

Česko-německé pohraničí na dobové pohlednici.
Foto rodinný archiv

Kaple sv. Jana Křtitele (z r. 1744). Foto rodinný archiv

Táta a máma v šedesátých letech. Foto Alan Pajer

Autobus z Děčína nemohl v noci sněhem projet, telefon byl ve vesnici jeden bůhví kde, a tak novopečený, teprve sedmnáctiletý strýček Alan běžel a běžel, prý v tom šoku bez bot, pro pomoc a pro sanitku do vedlejší vesnice.

(Můj strýc Alan Pajer /1948/ studoval v Děčíně polygrafii. Vášnivě fotografoval – hlavně reportáže, umělce, rockové kapely. Po listopadu 1989 také politiky. Byl jedním z fotografů Václava Havla během jeho prezidentování.)

Táta na tom zřejmě nebyl nejlíp, takže pořád dokola ohříval hrnce vody, jak někde vyčetl, a tak máma rodila sice bez odborné pomoci, zato v mraku

Svatba mých rodičů v roce 1965 (zleva svědkyně Anna Havlíková, babička Alenka, máma Olga, táta Ota, babička

Olga, dědeček Petko). Foto Alan Pajer

Teta Saša a strýc Alan na zadní zahradě naší chalupy. Foto Ota Pajer

Rodina u ohně (zleva teta Saša, manžel babičky Alenky Karel, já, babička Alenka, strýc Alan, táta Ota, máma Olga). Foto rodinný archiv

Saša a Alan po padesáti letech... Foto Monika M. Pajerová

Máma Olga s taškou, v tašce já (r. 1966), u hřbitova za vesnicí. Foto Ota Pajer

páry. Slyšela pak první ranní autobus, který kolem nás projel, což by znamenalo, že jsem se narodila 8. ledna 1966 kolem 4 hodin 30 minut ráno.

Ted' sedím na zahradě před tím domem z roku 1774, můj manžel Peter* radostně seká trávu, náš syn Tomík mu usilovně pomáhá a těšíme se, že za námi přijede Emička.

(Moje dcera Emma, řečená Emička, po otci Smetana, vystudovala s vyznamenáním Institut politických věd v Paříži, působí jako moderátorka, herečka a zpěvačka. Veřejné dění se jí na názor neptalo a dolehlo na ni dávno před listopadem 1989.)

* Můj manžel Peter MacDonagh (1968), vystudovaný historik z Cambridge, poradce irské středové strany Fianna Fáil - ve vládě i v opozici. Naštěstí pro mě už třináct let pracuje převážně z Prahy, do Dublinu jezdí na pracovní porady a za irskou částí rodiny.

S tátou a Alanem u loděnice na Labi. Foto Olga Pajerová

S tátou a mámou u Labe. Foto Alan Pajer

S malou sestrou Kátou.
Foto Ota Pajer

S malou Kátou a tátou v Krkonošské ulici. Foto Ota Pajer

Je totiž léto a my jsme na naší milované chalupě, která je možná jediným jistým bodem v mém vesmíru.

Jsem spokojená manželka Petera, hrdá maminka Emičky a Tomíka, se střídavým úspěchem hodná dcera mámy a táty a snaživá sestra Káti, která se tu jedno léto málem utopila, protože jsem ji neuhlídala a od té doby už to tak zůstalo – já snaživá a provinilá, ona na mě často naštvaná. To, že mi bylo šest a jí rok, na věci bohužel nic nezmění. Ještě se mi o tom malém tělíčku zdá, jak plave na hladině.

(Moje sestra Kateřina Pajerová /1971/, později Jacques, vystudovala na FF UK germanistiku a politologii. Působí v oblasti ochrany lidských práv a ekologie. Dříve poslankyně za Zelené, teď Liberálně ekologická strana.)

Vezmeme-li v úvahu ten riskantní start do života, moje chatrné zdraví a zvláštnosti naší rodiny, dá se říci, že přesto se mi všechno důležité víceméně povedlo. A přece – jako bych už nějaký čas v duchu přešlapovala.

S malou sestrou Kátou. Foto Ota Pajer

S Kátou v Krkonošské ulici. Foto Ota Pajer

*S mojí velkou Emičkou.
Foto Peter MacDonagh*

*S manželem Peterem před chalupou.
Foto Emma Smetana*

*Naše rodina (zleva já, Emička, Tomík
a Peter). Foto Nina Jacques*

Víc vzpomínám, hledám dávné souvislosti, smysl toho všeho. Najednou často pochybuji, přehodnocuji věci, které se mi dosud zdály jasné a vyřešené.

*„To víš! Prostě krize středního věku,“ řekla mi moje oblíbená terapeutka, věrná kamarádka Kačenka.**

„To víš! Nová normalizace. Zpochybňuje to naše jistoty, všechno, co jsme považovali za jednu vybojované,“ řekli mému srdci milí přátelé historici.

*(Čtu právě Fedora Gála** a vidím, že přemýšlí podobným způsobem, ovšem krizi středního věku má ten šťastlivec zřejmě až v 63 letech: „I tu naši slavnou revoluci jsme dělali s tolika chybami!“*

Jeho Krátká dlouhá cesta je taky o tom, co vlastně v životě člověka zůstane jako trvalé, důležité, to, co má smysl... Vydává se po stopách svého tatínka, kterého členové SS na pochodu smrti zastřelili, protože nemohl dál. Bylo mu 35 let, byl to milý a šikovný člověk a Fedor ho nikdy nepoznal. Narodil se své utržené mamince v Terezíně.)

* Kateřina Chvalovská (1966), později Krylová, vnučka legendárního plukovníka Chvalovského. Potkaly jsme se na gymnáziu a už jsme se nerozešly. Vystudovala PF UK a pracuje jako právnička Muzea hl. m. Prahy.

** Fedor Gál (1945), sociolog a publicista. Nejvýraznější postava Verejnosti proti násilí (slovenské obdoby Občanského fóra), která vedla sametovou revoluci na Slovensku. Žije a píše v Praze.

Desáté narozeniny v Krkonošské (zleva Káťa, táta, máma a já). Foto Alan Pajer

*Prouzkovaná rodina (Peter, Tomík a já).
Foto Emma Smetana*

Táta a máma. Foto Alan Pajer

Babička Alenka na zahradě. Foto Ota Pajer

Babička Alenka s manželem Karlem před chalupou. Foto Ota Pajer

Rozhodla jsem se letos taky vrátit zpátky - v čase i v prostoru, vytahat desítky malých i velkých sešitů, do kterých si víc než třicet let někdy pečlivě, často nepořádně zapisuji - sebe, rodinu, přátele. Třeba něco zjistím, třeba to trochu rozmotám.

„A když ne, děti budou mít vzpomínku,“ jak říkávala zasněně moje milovaná babička Alenka, * maminka mého táty. Ta moje krásná, laskavá, hodná babička. Ta, co mi od dvanácti let tak hořce chybí.

17. července 2011, neděle

Sedíme jako obvykle na zahradě, právě jsme poobědvali a užíváme si s Peterem pravou kávu ze starého kávovaru. Kolem dvakrát přejde dvojice starších lidí, ostýchavě nahlížejí do zahrady, jako by se chtěli na něco zeptat. Peter si jich všiml: „Počkejte, zavolám manželku, umí německy...“

Jdu k vrátkům, asi se ztratili, potřebují poradit. Stará dáma praví:

„My bychom si rádi vyfotografovali váš dům, bylo by to možné?“

„Jistě, samozřejmě, pojd'te dál.“

Můj rodný dům je krásný, starobylý, černobíle natřený, jako z perníku a cukru, bodejť by se turistům nelíbil, říkám si pyšně...

A pak ta paní bez varování řekne: „Víte, já jsem se v tom domě narodila...“

Strnu a zašeptám: „Ale já taky...!“

„A můj tatínek a můj dědeček se tady taky narodili, tady v té kuchyni,“ dodá ona...

* Moje babička Alena Rothová (1924-1978), později Pajerová, nejdůležitější osoba mého dětství. Maminka bratrů Jana, Otakara a Alana. Dcera Monička jí zemřela šestiměsíční, proto jsem Monika. Se ztrátou babičky jsem se zřejmě nikdy nevyrovнала.

Babička Alenka a milované květiny... Foto Jan Roth

U křížku (zleva babička Alenka, já, bratranec David, teta Saša, sestřenice Simona, vpředu sestra Káta), za námi zvláštní světlo... babička za rok zemře... Foto Alan Pajer

To už sedíme na lavičce, její manžel tiše vedle ní, Peter a Tomík netuší, co se děje, vypadám rozrušeně. Ještě kávu přiděláme a já běžím pro záznamník:

„Nebude vám vadit, když si budu psát? Víte, vždycky jsem doufala, že se jednou potkáme.“

A tak píšu, rychle, jako ve snu, příběh mého rodného domu.

Příběh mého rodného domu – Češi a Němci a jak žili – spolu i bez sebe

„Vesnice byla vždycky chudá, závislá na dříví, které se spouštělo do Hřenska. Taky se tu pěstovala zelenina a ovoce, hlavně jablka,“ opakuje několikrát se zalíbením Elisabeth.

„Dům postavil jeden z mých prapradědečků, někdy kolem roku 1700. Vždycky jsme tu pak bydleli, rodina Richterova. Říkalo se

tu ‚Beim Glöckner‘,* protože jsme vedle v kapličce zvonili, to bylo pěkné.“

(Pane Bože, zrovna letos kapličku nádherně opravili, nosila jsem dělníkům kávu a vyzvídala – na jednom trámu našli vyryté „anno 1774“ a iniciály „F. F.“- tvrdili, že jsme možná první, kdo ten vzkaz z dávné minulosti uviděli.)

„Můj tatínek Rudolf Richter se narodil v roce 1905 tady dole, měli tu posteje. Vyučil se pokrývačem a byl moc šikovný. Celé vesnici pořád něco spravoval, střechy, okapy, plno náradí tu měl, ano, tady v tom pokojíku měl dílnu.

Moje maminka se narodila jako Irma Richterová v roce 1909, ale nebyli příbuzní. To víte, bylo to časté jméno. Víte, jak je za vesnicí to hluboké údolí s několika domy, říkali jsme tomu der Buscherand, na okraji keřů...“

(Ano, vždycky jsem přemýšlela, proč se tam říká Na Bušerandě.)

„Tak tam se maminka narodila – a když si vzala tatínka, přestěhovala se sem do vesnice a ani jméno si měnit nemusela! Vzali se 31. prosince 1933.“

„Pane Bože, to už to bylo vedle v Německu špatné, věděli to?“

„Ne, určitě ne,“ řekne tiše. „My jsme tady vůbec nevěděli, co se ve světě děje,“ dodá pro jistotu.

„Měli jenom mě, jedinou dceru. Elisabeth. Narodila jsem se 19. listopadu 1934. Tady v tom domě.

Maminka měla dvě kozy a vepřička, přesně tam, kde máte koupelnu, a taky hodně slepic. Za školou jsme měli pole.

Tatínka odvedli v roce 1941. Dvakrát přijel domů, skoro jsem ho nepoznala. A pak už nic, žádná zpráva ani dopis; modlily jsme se, aby zůstal naživu. Bydlely jsme tu tři ženské – babička, tatínkova matka, maminka Irma a já.

Naštěstí naproti bydlela Augusti, tatínkova sestra se svojí rodinou, a tak jsme si pomáhali. Nahoře na půdě měla Augusti takový malý přístřešek, tam jsme se my ženské schovaly v květnu 1945, když vesnicí projížděli Rusové. Těch jsme se moc báli, kradli, na co přišli, a ženy znásilňovali.

Protože Augusti pomáhala českým lidem během války, mohla si vybrat, kdy odjede a co si s sebou vezme.

Odjela s rodinou hned v létě 1945, nejdřív do Duryňska, pak do Magdeburgu. Všichni už jsou mrtví, jenom jedna vnučka od Augusti,

* U Zvoníka.